

ЗАШТИТА И УРЕЂЕЊЕ БЕОГРАДСКЕ ТВРЂАВЕ

Радови на уређењу београдске тврђаве, са мањим прекидима изводе се већ преко 25 година. У почетку тим радовима приступило се без нарочитих припрема, полазећи од тога да тврђава није историјски објект, и да се њеном вртарском уређењу као примарном послу, може приступити одмах. Радови су започети у првом рову који се граничи са парком Калемегдан, при чему су занемарени стари историјски пролази и капије, а отворани сасвим нови пролази и степеништа тамо где никада нису постојали. Карађорђева капија је све до 1953 године била зазидана и служила као магацин алата, али је зато израђено стрмо степениште у продужењу савског шеталишта и нова тераса иако је свуда унаоколо било могуће израдити терасе на постојећим бедемима.

Тек касније, после 1933 године, када се приступило уређењу територије око цркве Ружице, утврђено је да се на том месту јављају старији делови утврђене вароши из средњег века. Због тога се морало приступити претходном проучавању тога споменика уколико је то било могуће, с обзиром на начелно противљење војске да се тврђава снима и фотографише због многобројних магацина који су сматрани војним објектима. Помоћу старих планова и изгледа Београда у прошлости утврђено је да се у средишту тврђаве која је саграђена у првој половини XVIII века налазе видни остаци средњовековне утврђене вароши. Приликом чишћења терена на сваком кораку наилазило се на остатке старијих епоха због чега се тим радовима морало приступити са већим припремама и оз-

биљношћу. Али нажалост у то време није било законских прописа који би тачно одређивали начин на који се ти споменици имају уређивати, нити је било искуства у томе. Мишљења су била различита, а нарочито жеље, па су и том приликом учињене грешке јер се приступило рестаурацијама извесних објеката без довољног доказног материјала. Па ипак може се рећи да су ти радови извршени без већих штета по тај историјски споменик.

За време рата стицајем прилика војни магацини и касарне били су уништени и тако је без икаквих тешкоћа тај терен прешао из руку војске на Општину града Београда.

Међутим све оно што је било урађено пре рата, било је у току рата упропашћено. На опустошеној територији тврђаве по ослобођењу Београда требало је почети све испочетка. Услови под којима су настављени радови после рата, били су далеко повољнији. Године 1946 обнародован је Закон о заштити споменика културе и природних реткости, по коме су тачно прецизиране дужности и обавезе према тим споменицима, и ко ће те послове извршавати. Међу првим споменицима који су стављени под заштиту државе била је и београдска тврђава. Али и поред тога што је тако рећи непосредно после ослобођења Југославије донет Закон о заштити споменика културе, практичној заштити београдске тврђаве није се могло приступити одмах, јер је у опустошеној земљи првих година било далеко пречих радова.

Озбиљнији рад на заштити и уређењу београдске тврђаве настављен је тек

1950 године. Пошто су, по Закону, Народни одбори на чијој се територији налазе заштићени споменици, дужни да се о њима старају, то је ИОНО града Београда на XXX редовној седници одржаној 15. VIII. 1950 године донео решење по коме се служба заштите има организовати у Повереништву за комуналне послове, које је било дужно да организује једну сталну стручну екипу квалификованих радника и да даје потребан материјал и новчана средства. Повереништво за комуналне послове пренело је тај рад у надлежност Управе градских паркова, која се је старала о вртарском уређењу Калемегдана, па су успут вршени и заштитни радови на самој тврђави. Тим решењем није било обухваћено ни решено најважније питање, а то је: ко ће проучавати и испитивати терен? — што треба да претходи грађевинским радовима, и ко ће радити пројекте за уређење те територије. Најзад као најважније поставило се питање израде генералног плана за уређење целокупне територије и питање одговорности за тај рад. Због тога је требало дати нову организациону форму службе заштите, која би решавала све проблеме који су до тада спадали у надлежност разних комуналних установа.

У разговорима који су вођени између Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НР Србије и Народног одбора града Београда, нађена је нова форма рада која је и спроведена. Одлуком о заштити, одржавању и уређењу Народног парка Калемегдан, која је донета на XV редовном заседању II сазива одржаном 3. I. 1952 године.

Том одлуком је одређена територија између Саве и Дунава и улица Тадеуша Кошћушког и Париске, да се на њу примене прописи Закона о заштити споменика културе, и да се она има уредити као парк, под називом Народни парк Калемегдан (чл. 1).

Руковођење пословима заштите поверено је једном одбору, чије чланове бира Народни одбор из редова научних и културних радника, заинтересованих

за тај посао, који ће на основу Закона о заштити и ове одлуке проучавати и предлагати потребне мере да се тај споменик сачува и уреди (чл. 3).

За извршење задатака које поставља Одбор, основана је при Савету за просвету и културу НО града Београда, Управа Народног парка Калемегдан, као оперативни орган Одбора са задатком да скупља и проучава историјски материјал из прошлости града, изводи радове на рестаурацији и конзервацији историјских делова тврђаве и руководи археолошким откопавањима у свему по плану и стручном упутству Одбора (чл. 4).

Уређење парковских површина, као једна специјална и стручна делатност, остављена је и даље у надлежности Управе градских паркова, с тим да се то уређење има прилагодити општем плану за уређење те територије и упутствима Одбора (чл. 5).

Најзад Савету за просвету и културу стављено је у задатак да одреди време и начин исељења свих установа које користе терене на тој територији, а нису везане испитивањем историјске прошлости београдске тврђаве.

Оваква организација је имала све услове да успешно обави постављени задатак, али она није била дугог века. После 9 месеци дошло је до мале реорганизације, по којој је надлежност заштите са Савета за просвету и културу пренета на Савет за комуналне послове, и до спајања Управе градских паркова са Управом Народног парка Калемегдан у једну Управу за градско зеленило. Ушавши у састав Управе за градско зеленило, која је основана као установа са самосталним финансирањем, служба заштите се претворила у орган који је изводио грађевинске и вртарске радове, пошто су ти радови финансирани искључиво са кредита инвестиција. Због тога су запостављени они други радови на проучавању и испитивању тврђаве јер је оперативна имала првенство. Због тога се почетком 1954 године приступило новој организацији рада, по којој је образован Сектор изградње, који ће изводити све радове на

територији Београда па и у београдској тврђави, а стручно особље ће посветити своје време изради генералног плана за територију Народног парка Калемегдан и вршити надзор у току радова, како би историјски остаци на које се најђе у току радова били сачувани и заштићени.

Како ће радови тећи после ове реорганизације видеће се на крају године. Незгода је у томе што се споменици културе, односно радови на њима не могу предвидети унапред нити нормирати. При рестаурацији тих споменика често се наилази на непредвиђене податке које треба брижљиво и полако испитивати и заштитити, због чега се ти радови, бар они које изводи Завод за заштиту и научно проучавање споменика културе НР Србије не изводе по принципима грађевинске оперативе ни-

ти по нормама. Од свих споменика једино се београдска тврђава подвргла режиму таквог рада јер изгледа да се тврђава сматра комуналним а не историјским објектом. Због тога ће Одбор за заштиту, ове године, морати више пажње да посвети начину рада на терену, како би у даном моменту могао да усмери оперативу у правцу правилног рада на заштити споменика културе. Познато је да су многи историјски остаци у Београду били уништени од разних грађевинских предузећа из бојазни да ако обавесте о томе надлежне органе, могу због проучавања тих остатака да изгубе у времену, које се увек врло строго поставља. Није редак случај да се о неким значајним остацима из прошлости Београда сазна од радника тек онда када су они за науку дефинитивно изгубљени.

CONSERVATION ET AMÉNAGEMENT DU COMPLEXE DE LA FORTERESSE DE BEOGRAD

D. JOVANOVIĆ

Les travaux sur la forteresse de Beograd furent déjà plus de 25 ans, mais au début l'aspect historique de la forteresse a été négligé. C'est seulement à partir de 1933 qu'on accorde une plus grande attention aux vestiges de la culture médiévale, qui font ensuite objet des études sérieuses. Mais, faute de prescriptions légales concernant la restauration, certaines erreurs ont été commises lors des travaux sur les vestiges des époques précédentes.

La loi, de 1946, sur la protection des monuments de culture a inscrit la forteresse de Beograd en tête de liste des monuments sous la protection de l'Etat. Mais les travaux n'ont débuté sérieusement qu'en 1950, et c'est la Direction des parcs de la ville qui a procédé aux travaux de conser-

vation. Deux ans plus tard ces travaux ont été confiés à un comité composé de techniciens et de savants, élus par le Comité Populaire de la ville. L'organe exécutif de ce comité était toujours la Direction du Parc National de Kalemegdan et elle avait pour tâche de réunir et d'étudier le matériel du passé de la ville et de faire des travaux de conservation et de restauration de certaines parties de la forteresse. Au début de 1954 une nouvelle réorganisation eu pour résultat la formation d'une Section de construction chargée de tous les travaux sur le territoire de Beograd. Une équipe de techniciens établira un plan général pour le Parc National de Kalemegdan et contrôlera l'exécution des travaux, pour que les vestiges historiques de la forteresse soient conservés.